

Pokusy Bruselu o zabetonování pozic a enormní růst vlivu přes fond krizové pomoci “Next Generation EU”

- CZ24 News | 30. května 2020

EU: Koronavirem zhasnutá Evropská unie připomíná noční lokál, který obchází vrchní číšník a přemlouvá hosty k placení. Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen mluví o velké chvíli Evropy. Buď najdeme peníze na investice do společné budoucnosti, nebo stáhněme roletu a jděme si po svých.

Vypadá to velmi dramaticky, víceletý unijní rozpočet ve výši zhruba bilionu euro, ze kterého chceme čerpat dotace, je stále ve vzduchu, a navíc se do toho vložil návrh Evropské komise na podstatné zvýšení unijních výdajů o fond krizové pomoci ve výši 750 milionů euro, do kterého bychom nejspíš přispívali jako čistí plátcí. Času na hádky je však zatím dost. To, co se nakonec dohodne, má platit až od 1. ledna.

Cílem fondu má být obnova Evropy nejen ve smyslu roztlačení káry, která předtím jela, ale má zahrnovat i cíle zelené a digitální transformace, vyrovnání (aspoň trochu) sociálních rozdílů mezi vyspělým severem a rozhozeným jihem, a taky přeměnu EU v silného globálního hráče. Je to pokus nepropásnout krizi k zásadní změně Evropské unie, která se musí vyrovnat z řadou krizí a zásadních inovací, a přitom je příliš svázaná dávnými spory.

Jeden z nich padnul v podobě dohody německé kancléřky Angely Merkelové a francouzského prezidenta Emmanuela Macrona na tom, že peníze potřebným se dají (granty), nikoliv půjčí (úvěry). Německý souhlas s granty v rozsahu půl bilionu euro znamená pro tuto šetrílkovskou zemi překročení Rubikonu. Okamžitě začaly protestovat čtyři členské země, ze kterých nás nejvíc zajímá sousední Rakousko. Celkové náklady EU 2.0 (fond se má jmenovat Next Generation EU) pak předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen navýšila ještě o 250 miliard euro úvěrů na celkových 750 miliard euro.

„Moc velký dluh,“ komentoval to pro začátek český premiér Andrej Babiš. Německý týdeník Spiegel k tomu přistoupil zásadně jinak a nazval to velkolepou vizí. Základem jsou postupy známé už z finanční krize 2008, když vytvoření fondu finanční stabilizace obešlo zákaz z unijních smluv zavazovat přímo EU k pomoci postiženým vládám. Takže se vytvořil fond z garancí, které dohodly jednotlivé členské státy jaksi vedle EU, na mezivládním základě. Také fond Next Generation EU se má skládat z národních garancí, na které se sáhne až když bude třeba. Ale tyto garance umožní snížit úrokové náklady dluhu, kterým bude program financován.

Bruselu celý plán přinese „enormní růst vlivu“, protože Evropská komise se stane nezávislým hráčem na kapitálových trzích. Jde o „revoluční krok“, i když německá kancléřka trvá na tom, že se jedná jen o přechodný nástroj, který je jen „výjimkou“, píše Spiegel (podle Patrie.cz). Ale taková prohlášení prý mají uklidnit německé konzervativní politiky.

Onu velkou cifru, která teď vstupuje do vyjednávání, von der Leyen vyslovila až v úterním projevu před poslanci Evropského parlamentu. Pochopitelně, že se je snažila pro myšlenku nadchnout. Unikátní model evropské integrace, vytvořený před 70. lety, podle ní čelí výzvě, jakou jsme dosud nezažili. Žádný členský stát to nemůže zvládnout izolovaně – zbankrotovaná společnost z jedné země chybí v jiné zemi jako dodavatel. Ochabující ekonomika jednoho státu oslabuje i ty, kdo si vedli dobře. Musíme to zvládnout společně.

Tohle je velká chvíle Evropy, pravila. Jak vysvětlila, koronavirová pandemie nejen dusí ekonomiku, má těžké sociální dopady a způsobuje obrovské náklady veřejným financím, ale zároveň narůstají nerovnosti mezi členskými státy. Tohle hřiště tedy potřebuje zarovnat, což se neobejde bez vyřešení složitých problémů suverenity a sdílení nákladů. Nesmíme se dostat do situace, kdy bychom si museli vybrat, jestli můžeme investovat jen do boje s koronavirem, nebo do lidí, do studentů, do technologií, do infrastruktury, do vyrovnávání rozdílů. Ale pozor, jedná se o cestu do budoucnosti, nikoliv o příspěvky na úhradu starých dluhů.

Cestu do budoucnosti, po které by mohly pokračovat i příští generace, proto má usnadnit onen fond 750 miliard euro, který doplní zdroje ze střednědobého unijního rozpočtu ve výši 1,1 bilionu euro. Dohromady tedy jde o 1,8 bilionu euro na sedm let. Rozpočet má své zdroje ze sdílených daní a cel a členských příspěvků. Pro fond si musíme třetinu půjčit a u dvou třetin najít nové zdroje. Fond by měl sloužit prioritně pro investice do perspektivních oborů včetně „zelené dohody“ a měl by se sám zaplatit hospodářským růstem.

Zkusme se nad tím zamyslet. Unikátní historická situace EU nutí překonat některá tabu, kdy byla vnímána jen jako koordinační orgán a prostředí pro spolupráci, nikoliv mocný politický a hospodářský celek, který udržují pohromadě mechanismy solidarity. V běžných letech byla solidarita zatím minimální, pokud vůbec jaká. Unijní rozpočet se tradičně drží 1 procenta HDP. Pro srovnání, v roce 2018 byly průměrné veřejné výdaje jednotlivých členských států na úrovni 45 procent HDP. Česko vydávalo o něco méně, jen 41,2 procenta HDP. EU je fakticky trpaslíkem vedle národních států. To, že ji respektujeme, je věcí dohody, nikoliv moci.

O solidaritě u nás mluvíváme neradi. Tento odpor ke vzájemnosti je jedním z kulturních přínosů polistopadové historie, která vyzvedává nemilosrdnou bitvu o zrno na úrovni každého jednotlivce. Kdo má, je úspěšný, i kdyby druhé okradl. Kdo pomáhá, je trouba a je třeba ho taky trochu obrát.

Na druhou stranu, realistický pohled na přítoky a odtoky hodnot ze země ukazuje jiný problém. Premiér Andrej Babiš nedávno porovnal solidaritu v podobě evropských dotací s odlivem zisků ze zahraničních investic, které byly členstvím ČR v EU velmi usnadněny. V dobrém roce dostaneme sto a odevzdáme 300 miliard korun v podobě dividend. Víc tedy platíme my, ne oni. A to se nezmínil o zhruba stejném příspěvku do zahraničí v podobě skrytého odlivu zisku, který se odehrává prostřednictvím vnitropodnikových dodávek za umělé vnitřní ceny. Nebo může být kryt různými poradenskými, právními nebo marketingovými smlouvami, takže není úplně nezákonný.

Z onoho jednoho procenta unijního HDP raději dvě pětiny rovnou odečtíme, protože padnou na zemědělské dotace. Jejich smyslem není podpořit produkci, byl tu spíš problém s přebytky, takže se platila ochota snížit aktivitu. Hlavním cílem byla stabilizace venkovského elektorátu některých konzervativních stran, hlavně ve Francii a dalších zemích, kde drobné zemědělce ničil dovoz laciných potravin. V českém prostředí tyto dotace vysloveně škodí, protože se většinou rozdělují na plochu bez ohledu na to, jak se s půdou zachází. Proto je Česko extrémní příkladem ničení půdního fondu erozí, utužováním a totálním umrtvením minerálními hnojivy a další chemií.

Jak vidět, problém se větví. Naše příspěvky k formální solidaritě bývají docela směšné ve srovnání s tím, jak hlasitě se o nich mluví, obvykle na téma zodpovědnosti a suverenity. Zato o těch řádově vyšších platbách, které jsou naším solidárním příspěvkem ke zvýšení životní úrovně nejbohatších zemí EU, se mluví jen okrajově a nikdy se nic nevyřeší. Pokud s tím někdo chce něco udělat, ať to tedy zkusí hlavně s tím větším, kde to bude vidět i jinde než v televizních debatách nebo výkřících novinových titulků.

Když nakoukneme za zrcadlo, zatím jsme žádnou pomoc nepotřebovali, dokonce ani v počátcích. Dotace bereme, berou je všichni, ale nikdy jsme nesáhli po žádných záchranných balíčcích z EU nebo

po penězích Světové banky či Mezinárodního měnového fondu. Vždycky jsme dokázali situaci ustát bez cizí patronace. Vždycky však nemusí být vždycky, naše situace se může změnit. Koronavirus způsobí zdvojnásobení až ztrojnásobení našeho dluhu, zatímco ekonomika zůstane otřesena. Vyhrabeme se z toho za rok? Za dva? Kdo ví?

Nezapomínejme, že souběžně pocítujeme tlak na klíčové obory, energetiku a automobilový průmysl, kde nás znehybňuje neochota vnímat realitu. Propásli jsme také vstup do měnové unie a proto čelíme významnému kurzovému a úrokovému riziku. Pocítíme to, když se hospodářství nebude dařit víc než jiným. Vzniknou problémy se splácením a v tu chvíli zahraniční složku našeho dluhu prodraží také růst úroků a pokles kurzu koruny. Na to obvykle navazuje bankovní krize. Proto bych formální účast v evropské solidaritě rozhodně nepovažoval za nějaké nezodpovědné rozhazování, ale za pojistku pro situace, které se snadno vymknou z rukou.

Skoro bych řekl, že v tom nevidím nějaké ohrožení, ale naopak pojistku suverenity. A ono pozvednutí EU do módu EU 2.0, do sebevědomé unie, na kterou si nemůže někdo za mořem jentak vyskakovat? To taky není k zahození. Že jsou to jen plané řeči? To záleží i na nás a na naší aktivní unijní politice.

Zbyněk Fiala